

BORGARTING LAGMANNSRETT

KJENNELSE

Avsagt: 10.03.2023

Saksnr.: 23-013908ASK-BORG/04

Dommere:

Lagdommer
Lagmann
Lagdommer

Thom Arne Hellerslia
Eyvin Sivertsen
Fredrik Charlo Borchsenius

Ankende part	Mannsforum	Advokat Øivind Robert Østberg
Ankemotpart	Staten v/Arbeids- og velferdsdirektoratet	Advokat Siri Kristin Kristiansen

Saken gjelder spørsmålet om det foreligger rettslig interesse for søksmål fra interesseforeningen Mannsforum om gyldigheten av en rekke enkeltvedtak om bidrag, der søksmålet er begrunnet med at vedtakene bygger på uriktig lovanvendelse.

Sakens bakgrunn

Saksøker, Mannsforum, innga stevning til Oslo tingrett 16. september 2022 mot staten ved Arbeids- og velferdsdirektoratet, med slik påstand:

1. NAVs vedtak om barnebidrag som er truffet etter 1.1.2009, er ugyldige i den utstrekning de legger til grunn den rettsoppfatning at § 9 annet ledd i bidragsforskriften, som statuerer unntak fra hovedregelen i § 9 første ledd om at avtalt eller fastsatt samvær skal gi grunnlag for samværsfradrag, også gjelder i de tilfeller der manglende eller redusert samvær ikke skyldes samværsforelders unnløstelse av å følge opp samværet.
2. Mannsforum tilkjennes saksomkostninger.

Mannsforum hadde før dette anlagt sak for Oslo tingrett ved stevning 7. juli 2021 (sak 21-082497TVI-TOSL/07), der det med samme formål ble bedt om godkjenning av gruppesøksmål med Mannsforum som grupperepresentant. Oslo tingrett avviste denne saken ved kjennelse 1. desember 2021. Mannsforums anke ble forkastet av Borgarting lagmannsrett 21. mars 2022, og videre anke ble forkastet av Høyesteretts ankeutvalg 27. juni 2022. Stevningen 16. september 2022 var et svar på dette, ved at Mannsforum i stedet brakte spørsmålet inn for domstolene i form av et representativt fastsettelsessøksmål.

Saksøkte, staten ved Arbeids- og velferdsdirektoratet, innga tilsvarende 5. oktober 2022 der det ble lagt ned påstand om frifinnelse, men med forbehold om å påstå avvisning. På bakgrunn av statens tilsvarende endret Mannsforum sin påstand slik, ved prosesskriv 17. oktober 2022:

1. NAVs vedtak om barnebidrag som er basert på bidragsforskriften § 9 slik denne lød etter 1.1.2009, er ugyldige i den utstrekning de legger til grunn den rettsoppfatning at § 9 annet ledd i bidragsforskriften, som statuerer unntak fra hovedregelen i § 9 første ledd om at avtalt eller fastsatt samvær skal gi grunnlag for samværsfradrag, også gjelder i de tilfeller der manglende eller redusert samvær ikke skyldes samværsforelders unnløstelse av å følge opp samværet.
2. Mannsforum tilkjennes saksomkostninger.

Det ble etter dette avklart at staten begjærte saken avvist. Etter skriftlige innlegg om spørsmålet avsa Oslo tingrett kjennelse 9. desember 2022 med slik slutning:

1. Saken avvises.
2. Mannsforum dømmes til å betale Staten v/Arbeids- og velferdsdirektoratet 24 000 – tjuefiretusen – kroner i sakskostnader innen 2 – to – uker fra forkynnelsen av denne kjennelsen.

Mannsforum anket avgjørelsen 6. januar 2023. Anken gjelder rettsanvendelsen. Subsidiært er det anket over sakskostnadsavgjørelsen. Anketilsvar ble inngitt 24. januar 2023. Ytterligere prosesskrift er inngitt av staten ved Arbeids- og velferdsdirektoratet 1. og 20. februar 2023 og av Mannsforum 9. februar 2023.

Partenes syn

Ankende part, Mannsforum, har i korte trekk gjort gjeldende:

Det framgår av Oslo tingretts kjennelse 1. desember 2021, som avviste gruppesøksmål med samme formål som søksmålet her, at staten var positive til et mulig representativt søksmål. Når staten nå stiller seg imot også et representativt søksmål, oppleves dette som en utmattende vanskeliggjøring, til tross for en overordnet enighet om at organisasjoners adgang til å få prøvd forvaltningsvedtak for domstolene er en viktig del av demokratiet.

Det er klart ikke et gangbart argument at rettsanvendelsesfeil ikke nødvendigvis vil føre til at samtlige vedtak blir ugyldige. Hovedregelen ved rettsanvendelsesfeil vil være ugyldighet. I noen, antakelig svært få, tilfeller vil det ikke oppstå ugyldighetsvirkninger, fordi feilen ikke har hatt betydning for det konkrete vedtaket, f.eks. der resultatet alene skyldes maksimalavgrensning eller bidragsevne. Men det innebærer ikke at det ikke kan gis dom for den nedlagte påstanden.

Det er ikke grunn til avvisning at saken gjelder «abstrakte rettsforhold». Det vises til HR-2021-417-P (Acer), jf. også Rt-2006-1042.

Søksmål fra organisasjoner vil typisk gjelde abstrakte rettsforhold. Det samme gjelder søksmål etter tvisteloven § 1-4 andre ledd. Det er ikke omstridt at Mannsforum oppfyller vilkårene i tvisteloven § 1-4 første ledd. Det skal da ikke være høy terskel etter § 1-3. Det foreligger et rettskrav og det er et reelt behov for rettsavklaring.

Ved tvisteloven var det et generelt ønske om å gjøre det lettere å gå til søksmål om gyldigheten av forskrifter, jf. HR-2021-417-P avsnitt 150-154 og Innst. O. nr. 110 (2004-2005) pkt. 9.1.4.2 og 9.2. Det som her ønskes prøvd, er om forvaltningens tolkning av forskriften er i tråd med Stortingets ønsker, hvilket må anses omfattet av uttalelsene i forarbeidene. Spørsmålet har stor praktisk betydning – 70 personer ønsket å fremme gruppesøksmål om saken. Spørsmålet er egnet til særskilt avgjørelse og vil kunne danne grunnlag for slutninger om partenes rettsstilling. For det første vil dom i tråd med påstanden innebære at NAV ikke kan fortsette med samme regeltolkning. For det andre vil en dom innebære at vedtak som er truffet tidligere basert på den uriktige rettsanvendelsen er ugyldige, og gi en plikt til å treffe nye vedtak der det konkrete vedtaket er ugyldig.

Et alternativ vil være et individuelt søksmål. Det kan imidlertid ikke være til hinder for et representativt søksmål, noe som i tilfelle vil ramme nesten alle tilfeller der en organisasjon

reiser sak for å ivareta sine medlemmers interesser. HR-2021-417-P avsnitt 174 kan ikke tas til inntekt for at det i stedet må reises individuelt søksmål. Acer-saken gjaldt prøving opp mot Grunnloven.

Det er ikke avgjørende at bidragsvedtak regulerer forholdet mellom private parter. Det er heller ikke avgjørende at et enkeltmedlem av Mannsforum kunne gått til sak. Det følger av omfattende rettspraksis, også fra før tvisteloven, at dette ikke er til hinder for at også en organisasjon kan reise søksmål. Ved et representativt søksmål slipper den bidragspliktige og bidragsmottakeren belastningen ved et individuelt søksmål. Det sikres dessuten offentlighet om rettsforhandlingene og dommen.

Det er videre ikke nødvendig å belyse den enkelte sak for å kunne ta stilling til det generelle rettsanvendelsesspørsmålet. Uansett er det ikke relevant om bidragsmottakere vil kunne påføres erstatnings- eller tilbakebetalingsplikt som følge av en avgjørelse i saksøkers favør. Dersom det i stedet reises en konkret sak, vil en slik sak i utgangspunktet gå for lukkede dører, jf. domstoloven § 125 andre ledd, til tross for at problemstillingen har vært gjenstand for betydelig offentlig interesse slik at full offentlighet er ønskelig.

Dersom utformingen av påstanden ikke er optimal, ligger det innenfor rettens veiledningsplikt å bidra til en bedre påstandsutforming. Dersom heller ikke en alternativ påstand lar seg utforme, vil representativt søksmål generelt være avskåret, hvilket vil være i strid med intensjonen med tvisteloven § 1-4 første ledd. I prosesskrift 9. februar 2023 er det formulert en alternativ påstand i hovedsaken:

Vedtak om barnebidrag fattet av NAV etter 1.1.2009 med anvendelse av bidragsforskriften § 9 andre ledd er ugyldige i de tilfeller det har fått betydning for vedtaket at NAV har lagt til grunn den rettsoppfatning at § 9 annet ledd i bidragsforskriften, som statuerer unntak fra hovedregelen i § 9 første ledd om at avtalt eller fastsatt samvær skal gi grunnlag for samværsfradrag, også gjelder i de tilfeller der manglende eller redusert samvær ikke skyldes samværsforelders unnlattelse av å følge opp samværet.

Subsidiært ankes det over kostnadsavgjørelsen. Saken er i alle tilfeller ikke utvilsom, og styrkeforholdet mellom partene og saksøkers betydelige ideelle interesser i saken tilsier at unntaksregelen i tvisteloven § 20-2 tredje ledd skulle vært anvendt.

Det er nedlagt slik påstand:

Prinsipalt:

1. Saken fremmes.
2. Mannsforum tilkjennes sakskostnader for tingrett og lagmannsrett.

Subsidiært:

Partene bærer sine egne kostnader for tingrett og lagmannsrett.

Ankemotparten, staten ved Arbeids- og velferdsdirektoratet, har i korte trekk gjort gjeldende:

Staten framholdt også i saken om gruppesøksmål at et pilotsøksmål ville være den beste framgangsmåten, og at det ville bli vanskelig å formulere søksmålsgrunnet slik at et representativt søksmål kunne anlegges.

Påstanden innebærer at nærmere bestemte vedtak er ugyldige. Mannsforum erkjenner imidlertid at et vedtak ikke automatisk blir ugyldig selv om rettsanvendelsen skulle være uriktig. I anken heter det at dette gjelder svært få tilfeller. Det er imidlertid tale om flere typetilfeller enn eksemplene som er nevnt, f. eks. dersom feilen ikke får betydning for samværsklassen samværet er plassert inn i. Det er derfor langt fra upraktisk at vedtak med rettsanvendelsesfeil ikke vil bli ugyldige. Ut fra dette er det klart at søksmålet reelt sett ikke er et søksmål om gyldigheten av vedtakene som omfattes av påstanden, men et forsøk på å få dom for et fragment av et rettsforhold, nærmere bestemt den generelle tolkningen av bidragsforskriften § 9. Søksmål om uselvstendige fragmenter av et rettsforhold må avvises.

Dette gjelder ikke minst søksmål om hvordan en lov- eller forskriftsbestemmelse skal forstås. Det er ikke riktig at burhønskjennelsene førte til en rettsendring ved tvisteloven på den måten at det ble åpnet for en generell adgang for organisasjoner til å gå til søksmål om tolkningen av bestemmelser i lov og forskrift. Forarbeidene er klare på at representativt søksmål i hovedsak vil være aktuelt hvor det er tale om ideelle og allmenne interesser der enkeltpersoner kan ha vanskelig for å gjøre selvstendige rettskrav gjeldende, f.eks. når det gjelder prøving av gyldigheten av forskrifter, jf. NOU 2001:32 s. 193. Søksmål om gyldigheten av enkelte forskrifter opp mot hjemmelsloven er noe annet enn søksmål om den generelle tolkningen av forskriften – sistnevnte må likestilles med tolkningen av lovbestemmelser. Enkeltpersoner vil da normalt ikke ha vanskeligheter med å gjøre selvstendige krav gjeldende.

Både i NOUen og proposisjonen til tvisteloven er det ellers gitt uttrykk for et restriktivt syn på muligheten for å få dom for abstrakte rettsforhold. Det klare utgangspunktet er at domstolene skal løse konkrete tvister. Det har ikke skjedd noen rettsutvikling gjennom praksis som gir grunnlag for at organisasjoner har en generell adgang til å fremme denne type søksmål. Acer-kjennelsen gir uttrykk for at det er et visst rom for slike søksmål, men kriteriene er strenge og ikke oppfylt i saken her. Det kreves et særlig behov for å fremme søksmål i en slik form. Vurderingstemaet er om et slikt søksmål vil være en god behandlingsmåte, eller om man derved mister enkelte aspekter. Det er også sentralt om det lar seg gjøre å konkretisere tvisten.

Det er ikke noe som tilsier at spørsmålet i saken her er særlig egnet til prøving i generell form. Det er ikke tilstrekkelig at et abstrakt anlagt søksmål vil gjøre at man unngår de personlige belastninger et søksmål vil innebære. Det er her tale om et søksmål mot staten.

Det er heller ikke noe særtilfelle at søksmål gir personlige belastninger. Den personlige belastningen vil uansett lett oppstå i etterkant av en dom, da det vil måtte skje en etterfølgende vurdering av hvilke vedtak som er gyldige, noe som kan gi nye tvister. Heller ikke ressursmessige spørsmål har avgjørende betydning, da Mannsforum også kan støtte et pilotsøksmål. Det vil ikke være vanskelig eller uhensiktsmessig med et pilotsøksmål – det foreligger en rekke vedtak der Mannsforum har opplysning om personene som har fått vedtak mot seg. Dette står i motsetning til situasjonen i Acer-saken.

Prøving i generell form har i stedet klare ulemper. Det er tale om et offentligrettslig trepartsforhold der også bidragsmottaker er berørt. Staten er involvert for å ivareta hensynet til barnet. I et pilotsøksmål kan bidragsmottaker trekkes inn som medsaksøkt, slik at avgjørelsen også får rettsvirkning for bidragsmottaker, jf. Rt-2015-641. Dette vil også sikre sakens opplysning. Kravet i søksmålet her dekker et spekter av saker med betydelige ulikheter i faktum. Det vil være upraktisk å trekke inn bidragsmottakerne i et representativt søksmål.

Den alternative påstandsutformingen, der det ikke statueres at vedtak er ugyldige, løser ikke det prosessuelle problemet. Også denne påstanden gjelder et abstrakt og generelt tolkningsspørsmål.

Det er ikke grunn til å endre tingrettens kostnadsavgjørelse. Mannsforum er en profesjonell part som har valgt feil prosessuelt spor.

Det er nedlagt slik påstand:

1. Anken forkastes.
2. Staten v/Arbeids- og velferdsdirektoratet tilkjennes omkostninger for lagmannsretten.

Lagmannsrettens syn

Innledende bemerkninger

Anken avgjøres etter skriftlig behandling i samsvar med hovedregelen i tvisteloven § 29-15 første ledd. Hensynet til forsvarlig og rettferdig rettergang tilsier ikke at det holdes muntlige forhandlinger, jf. § 29-15 andre ledd, hvilket heller ikke er krevd av partene.

Spørsmålet i saken er om søksmålet som foreningen Mannsforum har anlagt, gjelder et «rettskrav» som foreningen har rettslig interesse i å få avgjort, jf. tvisteloven § 1-3. Det er ikke tvilsomt, og heller ikke bestridt, at vilkårene i tvisteloven § 1-4 første ledd er oppfylt. Søksmålet som er anlagt – om forståelsen av forskrift om fastsetjing og endring av fostringstilskot (bidragsforskriften) § 9 – gjelder forhold som det ligger innenfor formålet og det naturlige virkeområdet for foreningen å ivareta. Det springende punkt er om

søksmålet kan fremmes i den form det er reist – som et såkalt representativt søksmål og med påstand om at en rekke vedtak er ugyldige – eller om denne formen innebærer at søksmålet blir for abstrakt og lite konkret.

Bakgrunnen for tvisten er som nevnt forståelsen av bidragsforskriften § 9. Første til tredje ledd i bestemmelsen lyder slik:

Munnleg og skriftleg avtalt og offentlig fastsett samvær kjem som hovudregel til frådrag i tilskot utrekna etter § 1 til § 7 i forskrifta her. Der partane har ein avtale, men ikkje er samde om omfanget, skal det minste felles oppgitte samværet likevel leggjast til grunn. Dersom ein av partane ikkje gir opplysningar om omfanget av samværet, skal opplysningane frå den andre parten leggjast til grunn.

Regelen i første stykke gjeld ikkje dersom ein av partane hevdar at avtalen eller offentlig fastsett samvær og rettsforlik ikkje blir følgd opp, men samværet er lågare, og samstundes klart beviser at avtalen eller avgjerda ikkje kan leggjast til grunn.

Dersom unntaksregelen i andre stykke blir gjort gjeldande, blir det ikkje gitt noko samværsfrådrag med mindre parten klart beviser at det blir praktisert samvær etter ei lågare samværsklasse.

NAV forstår bestemmelsen i andre ledd om at det ikke skal gjøres fradrag for samvær som «ikkje blir følgd opp», slik at bakgrunnen for at samværet ikke blir gjennomført, ikke har betydning. Det blir derfor nektet fradrag for samvær også i de tilfeller der manglende samvær ikke skyldes samværsforelderen, men den forelderen barnet bor hos. Foreningen Mannsforum mener på sin side at det skal gis samværsfradrag hvis samvær ikke gjennomføres av grunner som samværsforelderen ikke kan lastes for.

Rettslige utgangspunkter

Tvisteloven § 1-3 lyder slik:

- (1) Det kan reises sak for domstolene om rettskrav.
- (2) Den som reiser saken, må påvise et reelt behov for å få kravet avgjort i forhold til saksøkte. Dette avgjøres ut fra en samlet vurdering av kravets aktualitet og partenes tilknytning til det.

Vilkårene kan deles i tre: Gjenstanden for søksmålet må være et rettskrav, det må være et aktuelt behov for avklaring, og partene må ha en tilstrekkelig tilknytning til søksmålsgjenstanden. Det siste er for organisasjoner som opptre som saksøker, nærmere regulert i § 1-4 første ledd. De tre vilkårene henger sammen og kan gjensidig påvirke hverandre, og det er heller ikke noe skarpt skille mellom dem, jf. HR-2021-417-P (Acer-kjennelsen) avsnitt 124 med videre henvisninger.

Kravet til rettslig interesse bygger på det syn at domstolenes oppgave er å løse konkrete tvister basert på et foreliggende faktum og gjeldende rett. En part kan derfor i utgangspunktet ikke få dom for hvordan en rettsregel generelt er å forstå. Dette følger både av rettspraksis, jf. HR-2021-417-P avsnitt 123 og HR-2022-486-U avsnitt 16, tvistelovens forarbeider, jf. NOU 2001:32 A side 191 og Ot. prp. nr. 51 (2004–2005) s. 142, og juridisk teori, jf. Schei mfl., Tvisteloven: Kommentartutgave, § 1-3 note 2.1 og 2.5, Juridika, revidert 1. september 2022 og Skoghøy, Tvisteløsning, 4. utgave (2022), side 393. Som det går fram av sistnevnte henvisning, er det vanlig å uttrykke dette slik at man ikke kan få dom for abstrakte rettsspørsmål.

Det er enkelte unntak fra dette utgangspunktet. HR-2021-417-P (Acer-kjennelsen) gjaldt spørsmålet om Nei til EU hadde adgang til å gå til søksmål mot staten om grunnlovsmessigheten av å gjennomføre EUs tredje energimarkedspakke i norsk rett basert på et vedtak med alminnelig flertall framfor tre fjerdedels flertall, jf. Grunnloven § 115. Høyesterett kom til at saken skulle fremmes, da det forelå et særlig behov for å få prøvd det prinsipielle og uavklarte rettsspørsmålet i saken, som også var egnet til avklaring i en generell form. Førstvoterende gikk i den forbindelse i avsnitt 120-175 gjennom den muligheten tvisteloven § 1-3 gir mer generelt for å fremme abstrakte søksmål, herunder forarbeider og juridisk teori, og konkluderer slik i avsnitt 172-175:

(172) Basert på tvisteloven § 1-3 og de rettskildene jeg har gjennomgått knyttet til denne bestemmelsen, mener jeg det er et visst rom for å fremme et søksmål av mer generell karakter. Det er ingen holdepunkter for at dette ikke også omfatter søksmål om hvorvidt Stortinget har fulgt Grunnlovens bestemmelser i en sak om myndighetsoverføring til en internasjonal organisasjon i samsvar med Grunnloven § 26 andre ledd og § 115.

(173) For at retten skal fremme en sak av en slik mer generell karakter, må det kreves at det er et særlig behov for rettslig avklaring. Videre må rettsspørsmålet egne seg til å bli prøvd i en generell form.

(174) Ved den helhetsvurderingen som må foretas, vil en rekke momenter kunne inngå, avhengig av de nærmere omstendighetene. Blant disse nevner jeg: Reiser søksmålet uavklarte rettsspørsmål av prinsipiell rekkevidde? Er det vanskelig eller klart uhensiktsmessig å få grunnlovsspørsmålet prøvd på en mer konkret måte? Vil spørsmålet bli godt nok opplyst ved å tillate søksmålet nå og i denne formen, eller vil domstolene få et bedre grunnlag for å avgjøre saken dersom den fremmes i en mindre generell form? Hvor generelt er det kravet som gjøres gjeldende – knytter det seg til et konkret og avgrenset faktum?

(175) De momentene jeg har nevnt, glir over i hverandre, og jeg presiserer at opplytningen ikke er ment å være uttømmende.

Den konkrete vurderingen av det aktuelle søksmålet er oppsummert slik, jf. avsnitt 186:

(186) Det avgjørende for meg er at det ville være klart uheldig – og uhensiktsmessig – om det omstridte, uavklarte og prinsipielle rettsspørsmålet som her er reist, ikke

skulle kunne prøves rettslig fordi det ikke er truffet et konkret vedtak som har direkte betydning for en parts rettsstilling. En slik rettsstilling ville i realiteten kunne innebære at det ikke ville være mulig gjennom søksmål å få avgjort et rettsspørsmål av betydelig samfunnsmessig interesse.

Når det gjelder prøving av forskrifter, må det legges til grunn at terskelen for å anlegge abstrakt søksmål om *gyldigheten* av en forskrift ble senket ved vedtakelsen av tvisteloven, jf. Schei mfl., *Tvisteloven: Kommentartutgave*, § 1-3 note 2.5, revidert 1. september 2022, og Skoghøy, *Tvisteløsning*, 4. utgave (2022), side 393 følgende, med videre henvisninger til forarbeider og rettspraksis. Det kan derfor eksempelvis ikke legges til grunn i dag at resultatet i de to såkalte burhønsavgjørelsene (Rt-1984-1488 og Rt-1995-1823) kan opprettholdes. Som det framgår, er bakgrunnen for at terskelen ble senket særlig at det kan være vanskelig for enkeltpersoner å gjøre selvstendige krav gjeldende.

Det er ikke på samme måte gitt anvisninger om utvidet adgang til å gå til abstrakt søksmål om *tolkningen* av en forskrift. Saken her gjelder bidragsforskriften § 9, som regulerer innholdet i enkeltvedtak. Når tolkningsspørsmålet kun har betydning for hvilke enkeltvedtak som kan treffes, vil det normalt være mest naturlig – og hensiktsmessig – å rette søksmålet mot gyldigheten av de individuelle vedtakene, og ikke mot den abstrakte lovforståelsen. Det vil normalt også gi et bedre grunnlag for å ta stilling til tolkningen om dette skjer på bakgrunn av konkrete saksforhold.

Situasjonen er ikke vesensforskjellig fra der det er en lovbestemmelse som regulerer innholdet i enkeltvedtak. En senkning av terskelen for generelle søksmål om tolkningen av denne type bestemmelser ville ha åpnet for en lang rekke abstrakte søksmål som i dag skjer gjennom at de konkrete vedtakene angripes, og det må antas at det ikke ville ha skjedd uten mer grundige overveielser fra lovgiver.

Lagmannsretten legger etter dette til grunn at det fortsatt er et utgangspunkt at det ikke er adgang til abstrakt søksmål om tolkningen av en forskrift. Dersom det skal gjøres unntak fra dette, må kriteriene i Acer-kjennelsen være oppfylt.

Konkret vurdering

- *Hva som reelt sett er søksmålgjenstand*

Påstanden til Mannsforum går ut på at vedtak om barnebidrag som er truffet etter 1.1.2009, er ugyldige i den utstrekning de legger til grunn den rettsoppfatning at § 9 andre ledd i bidragsforskriften, som statuerer unntak fra hovedregelen i § 9 første ledd om at avtalt eller fastsatt samvær skal gi grunnlag for fradrag i bidraget, også gjelder i de tilfeller der manglende eller redusert samvær ikke skyldes samværsforelder.

Påstanden går slik sett ut på at konkrete vedtak er ugyldige, og ikke på en bestemt tolkning av forskriften. Samtidig erkjenner Mannsforum at flere vedtak vil kunne være gyldige selv

om vedtaket er basert på den tolkningen Mannsforum mener er uriktig, og derfor at påstanden uansett ikke kan få gjennomslag slik denne er formulert. Interessen til Mannsforum er da heller ikke å få statuert ugyldighet av det enkelte vedtak som måtte være påvirket av uriktig lovanvendelse, men å få dom for at lovanvendelsen er uriktig. Søksmålet er derfor ikke lagt opp slik at det vil være mulig for retten å skille ut hvilke konkrete vedtak som måtte være påvirket av en uriktig lovanvendelse. Uten at partene i enkeltvedtakene er parter i søksmålet, vil en avgjørelse heller ikke ha rettskraft for disse, hvilket også viser at det er den generelle tolkningen, og ikke de enkelte vedtak som reelt sett utgjør søksmålgjenstanden. Dette går enda tydeligere fram av den alternative formuleringen av påstanden i prosesskrift 9. februar 2023, der påstanden er formulert som at det kun er de vedtakene der tolkningen har fått betydning for vedtaket, som skal anses ugyldige. Den alternative formuleringen bringer ikke klarhet i hvilke vedtak som er ugyldige. Dette må eventuelt avklares i etterfølgende saker om de enkelte vedtakene.

Slik lagmannsretten forstår søksmålet, er det derfor reelt sett ikke gyldigheten av de enkelte konkrete vedtakene som er søksmålgjenstand, men den generelle rettsanvendelsen. Det er derfor tale om et såkalt abstrakt søksmål, som bare kan aksepteres under strenge betingelser som er angitt ovenfor.

- *Adgangen til abstrakt søksmål for dette rettsspørsmålet*

Som gjennomgått ovenfor er det et visst rom for å fremme søksmål av generell karakter. For at retten skal fremme en sak av en slik mer generell karakter, må det imidlertid kreves at det er et særlig behov for rettslig avklaring, og rettsspørsmålet må egne seg til å bli prøvd i en generell form, jf. HR-2021-417-P avsnitt 173. Det skal foretas en helhetsvurdering. Det er ikke omtvistet at det er et behov for å få avklart spørsmålet om tolkningen av bidragsforskriften, og at tolkningsspørsmålet er prinsipielt og har generell rekkevidde. Det springende punkt er derfor om rettsspørsmålet er egnet til å avklares i generell form. Sentralt i denne vurderingen er om det er vanskelig eller klart uhensiktsmessig å få rettsspørsmålet prøvd på en mer konkret måte, og om behandling som ledd i vurderingen av et konkret saksforhold vil gi domstolene et bedre grunnlag for å avgjøre spørsmålet, jf. nevnte dom avsnitt 174.

Det er i dette tilfellet ikke vanskelig eller klart uhensiktsmessig å få rettsspørsmålet prøvd på en mer konkret måte. Det er truffet en rekke enkeltvedtak der den omstridte forståelsen av forskriften er lagt til grunn. Det naturlige utgangspunktet vil være at rettsanvendelsen prøves ved at et eller flere av disse konkrete vedtakene bringes inn til rettslig overprøving. Det er ikke vanskelig for enkeltpersoner å gjøre krav gjeldende, slik det kan være tilfelle ved spørsmål om gyldigheten av en forskrift.

Mannsforum er ikke part i noen av enkeltvedtakene. Mannsforum har imidlertid kontakt med en rekke av de personene som er rammet av en slik forståelse, blant annet som følge

av forsøket på å anlegge saken som et gruppesøksmål. Foreningen vil kunne bidra økonomisk til et slikt søksmål, og vil også kunne begjære seg oppnevnt som partshjelper.

Som nevnt ovenfor vil domstolsbehandling av spørsmål om tolkningen av en forskrift som oftest best kunne skje på grunnlag av et konkret saksforhold. Et konkret søksmål vil kunne legges opp som et såkalt pilotsøksmål – et søksmål som er innrettet slik at løsningen av den konkrete saken vil være retningsgivende også for andre saker som beror på den omstridte rettsanvendelsen.

Vedtak i bidragssaker innebærer et offentligrettslig trepartsforhold mellom den bidragspliktige, bidragsmottaker og staten. Mannsforum har anført at det vil være belastende for de private partene å reise individuelle søksmål. Dette kan ikke i seg selv ha særlig vekt i vurderingen av om det abstrakte søksmålet skal fremmes. Belastningen for partene ved et individuelt søksmål vil ikke være større her enn på andre områder som berører familierettslige spørsmål. Det er for øvrig ikke tvungent prosessfelleskap i slike saker, jf. Rt-2015-641. Det innebærer at til tross for at vedtaket også er bestemmende for rettighetene til en tredjepart – bidragsmottaker – kan det anlegges et pilotsøksmål som nevnt uten å trekke inn bidragsmottaker. En vil derfor kunne unngå flere av de uheldige sidene som saksøker påpeker dersom bidragsmottaker ikke trekkes inn som part i saken. Og dersom bidragsmottaker skulle bli brakt inn i en slik sak, vil det ha den fordel at saken vil bli ytterligere opplyst. Når det gjelder hensynet til offentlighet, vil en avgjørelse kunne være offentlig i anonymisert form, og forhandlingene vil kunne være delvis åpne for presse, med restriksjoner, jf. domstolloven § 125 andre ledd.

Mannsforum har også vist til rettens veiledningsplikt, dersom det er slik at en justering av påstanden vil kunne føre til at søksmålet fremmes. Slik lagmannsretten ser det, vil ikke en justering av påstanden kunne gi et annet resultat så lenge den reelle søksmålgjenstanden er den abstrakte tolkningen av forskriften.

Samlet sett finner lagmannsretten at det ikke er grunnlag for unntak fra utgangspunktet om at det ikke kan anlegges abstrakte søksmål om tolkningen av en forskrift, slik denne saken er anlagt. Vilkårene for rettslig interesse er etter dette ikke til stede, og anken forkastes.

Sakskostnader for tingretten

Mannsforum har subsidiært anket over tingrettens sakskostnadsavgjørelse.

Lagmannsretten er ved ankebehandlingen kommet til samme resultat som tingretten ved at anken forkastes, jf. § 20-9 andre ledd, jf. første ledd. Lagmannsretten ser ingen feil ved tingrettens sakskostnadsavgjørelse. Tingretten har korrekt tatt utgangspunkt i at staten har vunnet saken, jf. tvisteloven § 20-2 første og andre ledd. Videre har tingretten vurdert om det foreligger tungtveiende grunner som gjør det rimelig å fritta Mannsforum fra sakskostnadsansvaret, jf. § 20-2 tredje ledd, og har i den anledning særlig vurdert om

avvisningsspørsmålet var tvilsomt og om det var god grunn til å få prøvd om søksmålet kunne anlegges slik det var lagt opp. Slik lagmannsretten ser det, har tingretten i vurderingen av unntaksbestemmelsen anvendt kriteriene riktig og foretatt en korrekt avveining. Styrkeforholdet mellom partene tilsier ikke en annen konklusjon. Lagmannsretten er også enig med tingretten i at sakskostnadene som kreves dekket for tingretten, må anses som nødvendige kostnader, jf. tvisteloven § 20-5 første ledd.

Lagmannsretten gjør etter dette ingen endringer i tingrettens sakskostnadsavgjørelse.

Sakskostnader for lagmannsretten

Staten har vunnet saken og har i utgangspunktet rett til å få dekket sine kostnader for lagmannsretten, jf. tvisteloven § 20-2 første og andre ledd. Lagmannsretten kan ikke se at det foreligger tungtveiende grunner som gjør det rimelig å gjøre helt eller delvis unntak fra hovedregelen, jf. § 20-2 tredje ledd. Lagmannsretten finner ikke at spørsmålet er tvilsomt eller at spørsmålet har en prinsipiell side av en slik karakter at det er grunn til å gjøre unntak. Heller ikke styrkeforholdet mellom partene tilsier unntak.

Staten har krevd dekket 22 400 kroner i sakskostnader for 14 timer advokatarbeid etter en timesats på 1 600 kroner. Lagmannsretten finner at kostnadene framstår rimelige og nødvendige og tar kravet til følge, jf. § 20-5 første ledd.

Kjennelsen er enstemmig.

SLUTNING

1. Anken forkastes.
2. Mannsforum dømmes til å betale staten ved Arbeids- og velferdsdirektoratet 22 400 – tjuetotusenfirehundre – kroner i sakskostnader for lagmannsretten innen 2 uker fra forkynnelsen av kjennelsen.

Thom Arne Hellerslia

Eyvin Sivertsen

Fredrik Charlo Borchsenius

Dokument i samsvar med undertegnet original.
Grethe Pedersen, signert elektronisk